

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวมีวัตถุประสงค์ที่จะให้มีการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดให้มีวิธีการที่พิเศษกว่าการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป ดังนั้นพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 16 และมาตรา 24 กำหนดไว้ว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวทุกศาลจะต้องมีผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบ โดยมีผู้พิพากษาไม่น้อยกว่า 2 คน และผู้พิพากษาสมทบอีก 2 คน อย่างน้อย 1 คนจะต้องเป็นสตรีเพื่อร่วมเป็นองค์คณะพิจารณาคดี

ผู้พิพากษาสมทบเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการร่วมพิจารณาคดีเด็กเยาวชนและครอบครัว การจะเป็นผู้พิพากษาสมทบนั้น จะต้องเป็นบุคคลที่เป็นตัวแทนในสังคมที่ผ่านการคัดเลือกจากศาลยุติธรรมให้มาปฏิบัติหน้าที่ในทางตุลาการ เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดคดีอาญาและคดีครอบครัวที่ผู้เยาว์มีผลประโยชน์ หรือมีส่วนได้เสีย รวมทั้งการให้การอบรม บำบัด แก้ไข ฟื้นฟู และสงเคราะห์เด็กและเยาวชนให้กลับตนเป็นพลเมืองดีของสังคม ตำแหน่งผู้พิพากษาสมทบจะได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิบัติหน้าที่ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ และเป็นเจ้าพนักงานตุลาการตามกฎหมาย โดยมีระยะเวลาการดำรงตำแหน่งวาระละ 3 ปี แต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งผู้ที่พ้นจากตำแหน่งเนื่องจากครบวาระให้ดำรงตำแหน่งต่อไปอีกได้

กระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งในคดีครอบครัว ศาลเยาวชนและครอบครัวเล็งเห็นว่าสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลักของสังคม จึงมุ่งที่จะระงับหรือยุติความขัดแย้งในครอบครัว อันจะนำไปสู่การแตกแยกและหย่าร้างของครอบครัว ซึ่งจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ก่อให้เกิดการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ศาลเยาวชนและครอบครัวทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จึงจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีครอบครัวขึ้น โดยศูนย์ดังกล่าวจะรับปรึกษาปัญหาครอบครัวและไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีครอบครัวที่ยังไม่มีการฟ้องต่อศาล หรือคดีที่ขึ้นสู่ศาลแล้วแต่ยังไม่ได้มีการพิจารณาคดีก็จะนัดหมายให้มีการไกล่เกลี่ย โดยให้ผู้ประนีประนอมซึ่งอาจจะเป็นผู้พิพากษาสมทบ หรืออาสาสมัครเป็นผู้ประนีประนอม แต่ต้องผ่านการอบรมงานด้านไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมข้อพิพาทของสำนักงานระงับข้อพิพาทศาลยุติธรรมที่มีประสบการณ์ในการพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวเป็นผู้ให้คำปรึกษาและไกล่เกลี่ย โดยมุ่งเน้นที่จะยุติความขัดแย้ง

ในครอบครัว ก่อนที่ปัญหาข้อพิพาทจะถูกถามต่อเนื่องจนถึงชั้นฟ้องร้อง ซึ่งปัญหาดังกล่าวจะกลายเป็นสาเหตุหนึ่งที่กระตุ้นหรือก่อให้เกิดการกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชน

ศาลเยาวชนและครอบครัวมีการประสานงานร่วมมือกับสมาชิกเครือข่ายพิทักษ์สิทธิเยาวชนและครอบครัวที่จัดตั้งขึ้น มีการประชาสัมพันธ์ จัดกิจกรรมส่งเสริมการสร้างสัมพันธภาพในครอบครัว ชุมชนและแนะนำเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ให้คู่พิพาทในครอบครัวทราบถึงประโยชน์ของการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทก่อนที่จะมีการฟ้องคดีต่อศาล และหลังจากฟ้องก่อนที่จะมีการสืบพยาน เชิญชวนให้คู่พิพาทไปใช้บริการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในครอบครัวของศาล ทั้งนี้ถ้าการไกล่เกลี่ยประสบผลสำเร็จ และสามารถยุติข้อพิพาทได้ ย่อมนำไปสู่ความปรองดองในครอบครัว หากไม่สามารถยุติข้อพิพาทได้ ผู้ไกล่เกลี่ยก็สามารถแนะนำคู่พิพาทให้ไปฟ้องคดีต่อศาลและแนะนำว่า ให้คำนึงถึงประโยชน์ของบุตรเป็นสำคัญ มาตรการการไกล่เกลี่ยในชั้นพิจารณาคดีศาลเยาวชนและครอบครัว ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค มีมาตรการที่จะให้คดีที่ฟ้องต่อศาลเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยทุกคดี ซึ่งการไกล่เกลี่ยจะดำเนินการโดยผู้พิพากษาสมทบหรือผู้ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ประนีประนอมประจำศาลเป็นหลัก โดยมีผู้พิพากษาเป็นที่ปรึกษาเท่านั้น มุ่งเน้นที่จะยุติความขัดแย้งในครอบครัว โดยคำนึงถึงความสงบสุขและการอยู่ร่วมกันในครอบครัว หากไม่อาจรักษาสถานภาพครอบครัวไว้ได้ การหย่าต้องเป็นธรรมและเสียหายน้อยที่สุด โดยคู่พิพาทคำนึงถึงอนาคต และสวัสดิภาพของบุตรเป็นสำคัญ คดีที่มีการฟ้องร้องต่อศาลแล้วหากการไกล่เกลี่ยสามารถบรรลุข้อตกลง ผู้พิพากษาสมทบซึ่งเป็นผู้ประนีประนอมและเจ้าหน้าที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยทำรายงานเสนอผู้พิพากษาเพื่อให้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความและมีคำพิพากษตามยอม แต่หากการไกล่เกลี่ยไม่สามารถตกลงกันได้ ผู้ประนีประนอมและเจ้าหน้าที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยทำรายงานเสนอผู้พิพากษาเพื่อให้มีคำสั่งส่งคดีเข้าสู่การพิจารณาต่อไป คดีครอบครัวอันเป็นคดีแพ่งที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไปดังนี้

1. เป็นเรื่องฟ้องหรือร้องขอต่อศาลเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ระหว่างบุคคลเกี่ยวกับครอบครัว
2. เป็นคดีที่เกี่ยวกับสถานะของบุคคล เช่น คนไร้ความสามารถ เสมือนไร้ความสามารถ หรือเกี่ยวกับครอบครัว
3. เป็นคดีที่ต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (บรรพ 5) ที่กระทบถึงส่วนได้เสีย ผลประโยชน์ของผู้เยาว์ ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ในครอบครัว เช่น คดีหย่า จดทะเบียนรับรองบุตร เป็นต้น

จากสถิติคดีการไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาท ในศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดเชียงใหม่ใน พ.ศ. 2549 มีคดีแพ่งที่เข้าสู่ศาล 160 ราย ผลการไกล่เกลี่ยสำเร็จ 48 ราย คิดเป็น

ร้อยละ 26 ไม่สำเร็จ 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 4 และในปี 2550 มีคดีเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ย 169 คดี ผลการไกล่เกลี่ยเกิดผลสำเร็จ 64 คดี คิดเป็นร้อยละ 38 ไม่สำเร็จ 14 คดี คิดเป็นร้อยละ 8 จากข้อมูล 2 ปีข้างต้น สามารถเปรียบเทียบเชิงสถิติได้ดังนี้ และแนวโน้มการจำหน่ายคดีออกจากระบบลดลง 56:33 แนวโน้มการไกล่เกลี่ยสำเร็จสูงขึ้น 2:38 แนวโน้มการไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จก็สูงขึ้น 4:8

คดีหากให้ศาลตัดสิน ผลที่ตามมาคือความแตกแยกเกิดปัญหาต่อสถาบันครอบครัว รวมทั้งผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย นับว่าเป็นความสูญเสียที่ประเมินค่ามิได้ ดังนั้น ในฐานะผู้ศึกษาเป็นผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัว ได้เล็งเห็นว่าการที่ศาลเยาวชนและครอบครัว สนับสนุนให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีครอบครัว โดยเป็นทั้งการไกล่เกลี่ยก่อนและหลังฟ้อง มีการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและการให้คำปรึกษาปัญหาเยาวชนและครอบครัว (กปย.) และการไกล่เกลี่ยในระหว่างพิจารณาของศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งนับว่าเป็นการให้บริการ สาธารณะสำหรับประชาชนในเชิงรุก โดยมุ่งเน้นที่จะทำการฝึกอบรมและนำผู้พิพากษาสมทบและ อาสาสมัคร ซึ่งมีประสบการณ์ชีวิตในเรื่องครอบครัวมาเป็นผู้ทำการไกล่เกลี่ย เพื่อเป็นช่องทางให้ คดีครอบครัวสามารถหาทางออกที่ดีที่สุดให้กับประชาชน

ดังนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่าการศึกษาประสบการณ์ผู้พิพากษาสมทบซึ่งเป็นผู้ไกล่เกลี่ย นับว่าเป็น สิ่งสำคัญที่จะทำงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีครอบครัวประสบผลสำเร็จ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อันจะช่วยส่งเสริมให้ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้รับการยอมรับและเกิดความเข้าใจอย่างเป็นระบบ ยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษาในหัวข้อเรื่องถอดประสบการณ์ผู้พิพากษาสมทบ ในบทบาทผู้ไกล่เกลี่ยคดีครอบครัว: กรณีศึกษาศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1.2.1 เพื่อศึกษาคุณสมบัติส่วนบุคคลของผู้พิพากษาสมทบที่ปฏิบัติหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยคดี ครอบครัวอันเป็นคุณลักษณะสำคัญ และจำเป็นในการปฏิบัติงานไกล่เกลี่ยคดีครอบครัว

1.2.2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ ภูมิหลังของผู้พิพากษาสมทบที่ปฏิบัติ หน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยคดีครอบครัวมีผลต่อความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คดีครอบครัว

1.2.3 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในบทบาทและการปฏิบัติหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย คดีครอบครัวของผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อที่จะพัฒนาการ ไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นบริการสาธารณะให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน

1.3 สมมติฐานการศึกษา

ประสบการณ์ของผู้ไถ่เกลีย มีผลต่อประสิทธิภาพของการไถ่เกลียคดีครอบครัว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในระดับมาก

1.4 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาบทบาทเชิงรุกของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่ เกี่ยวกับคดีไถ่เกลีย จะศึกษาเฉพาะคดีไถ่เกลียข้อพิพาทในครอบครัวหลังการฟ้องต่อศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นหลัก โดยจะศึกษาถึงคุณสมบัติ ประสบการณ์ ภูมิหลังที่มา ปัญหา อุปสรรคในบทบาทของผู้พิพากษาสมทบ ซึ่งทำหน้าที่ไถ่เกลียในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนบทบาทวาระกรรม รวบรวมสถิติของคดีไถ่เกลียข้อพิพาทในครอบครัวที่เกิดขึ้น ในปี 2549 โดยการสัมภาษณ์หัวหน้าผู้พิพากษา ผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบ ทนายความ ผู้รับการไถ่เกลีย และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับหลักการสำคัญของการดำเนินคดีไถ่เกลีย เพื่อวิเคราะห์ให้เกิด ความรู้ ความเข้าใจ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีไถ่เกลีย และข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาระบบงานคดีไถ่เกลีย การให้บริการของศาลเยาวชนและครอบครัวซึ่งเป็นองค์กรของรัฐเพื่อพัฒนาระบบการไถ่เกลียคดีในครอบครัว อันเป็นบริการสาธารณะให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนโดยรวม

1.5 นิยามศัพท์

ถอดประสบการณ์ หมายถึง การตีแผ่ ถ่ายทอดเหตุการณ์ หรือ การนำเอาคุณลักษณะส่วนบุคคล ความรู้และทักษะความเชี่ยวชาญที่เกิดจากการปฏิบัติงานในการไถ่เกลียมาวิเคราะห์หาค่าความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการไถ่เกลียคดีครอบครัวของผู้พิพากษาสมทบ

คดีครอบครัว หมายถึง คดีแพ่งที่ฟ้องหรือร้องขอต่อศาล หรือกระทำการใด ๆ ในทางศาลเกี่ยวกับผู้เยาว์หรือครอบครัวแล้วแต่กรณี ซึ่งจะต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้น คดีใดจะถือว่าเป็นคดีครอบครัว ซึ่งศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีหรือไม่ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องพิจารณาก่อนเป็นอันดับแรก ทั้งนี้ เพราะท้องที่ใดซึ่งศาลเยาวชนและครอบครัวเปิดทำการแล้ว ห้ามมิให้ศาลชั้นต้นอื่นใดในท้องที่นั้นรับคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวไว้พิจารณา ตามมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534

ศาลเยาวชนและครอบครัว หมายถึง ศาลที่จัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 มาตรา 11 บัญญัติให้

ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาทั้งคดีอาญา ซึ่งเป็นคดีที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดและ คดีแพ่งซึ่งเป็นคดีที่มีการฟ้องหรือร้องขอให้ศาลรับรอง กลุ่มครอง บังคับตาม หรือเพื่อการใช้สิทธิหรือหน้าที่ระหว่างบุคคล โดยระบุประเภทคดีแพ่งที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลเยาวชนและครอบครัวไว้ใน มาตรา 11(3) ว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีครอบครัว เช่น การฟ้องหย่า การแบ่งสินสมรส เป็นต้น

ผู้พิพากษาสมทบ หมายถึง บุคคลที่ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ในพระปรมาภิไธยเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการในทางศาล ร่วมกับผู้พิพากษาในการนั่งพิจารณาคดีอาญาคดีครอบครัว และคดีที่ผู้เยาว์ที่มีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสีย ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนบำบัดแก้ไข สงเคราะห์เด็กและเยาวชนให้กลับตนเป็นพลเมืองดีของสังคม พร้อมทั้งดูแลผลประโยชน์หรือส่วนได้เสียของผู้เยาว์และสถาบันครอบครัว การปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาสมทบจึงกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล ผลประโยชน์ในทางทรัพย์สินและสิทธิในครอบครัวของกลุ่มความ หรือบุคคลที่สาม

ผู้ไกล่เกลี่ย หมายถึง คนกลางที่ผู้พิพาทตกลงให้ช่วยเหลือในการเสนอแนะหาทางออกให้ผู้พิพาทสามารถตกลงประนีประนอมยอมความกัน ซึ่งหากเป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลจะเรียกว่า “ผู้ประนีประนอม” โดยอาจจะเป็นบุคคลภายนอก หรือเจ้าหน้าที่ศาล หรือผู้พิพากษาก็ได้

ผู้ประนีประนอม หมายถึง ผู้พิพากษา ข้าราชการศาลยุติธรรมบุคคลหรือคณะบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ประนีประนอม เพื่อช่วยเหลือศาลในการไกล่เกลี่ยให้ผู้ความได้ประนีประนอม

ประนีประนอม หมายถึง การผ่อนหนักผ่อนเบาให้แก่กัน ประองคองกัน อะลุ่มอล่วยกัน ซึ่งความหมายเหล่านี้ให้ความรู้สึกที่อ่อนโยน อ่อนนุ เป็นความสัมพันธ์ที่ดีงามของมนุษย์พึงมีให้ต่อกัน

เด็ก หมายถึง บุคคลอายุเกินเจ็ดปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกินสิบสี่ปีบริบูรณ์

เยาวชน หมายถึง บุคคลอายุเกินสิบสี่ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์

คดีเยาวชนและครอบครัว หมายถึง คดีที่ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณาพิพากษตามพระราชบัญญัติ

ความสำเร็จ หมายถึง คดีหรือข้อขัดแย้งที่ผู้พิพากษาสมทบซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ประนีประนอมได้ดำเนินการเจรจาต่อรองจนบรรลุข้อตกลงระหว่างคู่กรณีทุกประเด็นที่เป็นข้อขัดแย้ง หรือเพียงบางประเด็นของข้อขัดแย้ง

ความไม่สำเร็จ หมายถึง ข้อพิพาทที่คู่กรณีไม่อาจบรรลุข้อตกลงเป็นข้อยุติใด ๆ โดยวิธีการไกล่เกลี่ย โดยข้อพิพาทถูกนำเสนอศาลเพื่อพิจารณาและพิพากษตามกระบวนการ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงความสำคัญของปัจจัยเกี่ยวกับสถานภาพที่เหมาะสมและ คุณสมบัติส่วนบุคคล ความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานใกล้เคียงคดีครอบครัวของผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่

1.6.2 ทำให้ทราบถึงปัจจัยแต่ละปัจจัย ที่มีความสอดคล้องสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ ภูมิหลังของผู้ใกล้เคียงกับการใกล้เคียงคดีครอบครัวของผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่

1.6.3 ทำให้ทราบถึงผลสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรค ในบทบาทการปฏิบัติหน้าที่การใกล้เคียงคดีครอบครัวของผู้พิพากษาสมทบ และพัฒนาการใกล้เคียงคดีครอบครัวศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่ ที่จะนำเสนอเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการบริการ สาธารณะของกระบวนการยุติธรรมที่มีต่อประชาชน